

Наталля Русецкая
UMCS, Lublin

**Дзве мовы – дзве паэзіі:
анталогіі беларускай паэзіі ў польскіх перакладах**

Уступ

У 2006 і 2008 гадах ва Вроцлаўскім выдавецтве Калегіума Усходняй Еўропы ў серыі “Беларуская бібліятэка” свет пабачылі дзве анталогіі беларускай паэзіі ў перакладах на польскую мову: “Пуп неба”¹ і “Чала я не хіліў прад сілай”². Першая – знаёміць польскага чытача з маладымі беларускімі паэтамі, другая – прадстаўляе агульны агляд паэзіі Беларусі на працягу XV–XX стагоддзяў. Менавіта разгляду гэтых выданняў і прысвечаны наш артыкул.

Абедзве анталогіі складаюцца з тэкстаў арыгінальных і перакладных. Падобны падыход да публікацыі паэтычных перакладаў робіцца ўсё больш пашыранай ва ўсім свеце практыкай, што дае чытачу магчымасць параўнаць прадстаўлення ў выданні творы³. На маю думку, гэта з’яўляецца значнай перавагай дадзеных анталогій у параўнанні з папярэднімі выданнямі падобнага кшталту, хаця некаторыя даслед-

¹ *Рэpek nieba. Antologia mlodej poezji białoruskiej*, [w:] *Пуп неба. Анталёгія маладой беларускай паэзіі*, Wrocław 2006.

² *Nie chyliłem czola przed mocą. Antologia poezji białoruskiej od XV do XX wieku*, [w:] *Чала я не хіліў прад сілай. Анталёгія беларускай паэзіі XV–XX стагоддзядзяў*, Wrocław 2007.

³ *Polish Literature from the Middle Ages to the End of the Eighteenth Century. A Bilingual Anthology Literatura polska od średniowiecza do końca XVIII wieku. Antologia w języku polskim i angielskim*, Warszawa 1999, selected and translated by Michael J. Mikoś s. 9. Wstęp w języku angielskim.

чыкі трактуюць дзвюхмоўнасць выдання хутчэй як ягоны недахоп. Катажына Бартноўская сцвярджае, што дзвюхмоўнасць супярэчыць самай ідэі выдання: знаёміць менавіта польскіх чытачоў з беларускай паэзіяй, і ў такой сітуацыі, нібыта, арыгінальны тэкст зусім непатрэбны, бо ён толькі павялічвае аб'ём, а разам з гэтым і кошт кнігі⁴. На нашу думку, змешчаны ў анталогіі арыгінальны верш дапамагае чытачу, які хоць трохі ведае мову арыгінала, не толькі аданіць працу перакладчыка, але і лепей адчуць самую паэзію. Калі ж улічыць яшчэ той факт, што кніга трапіла і на беларускі рынак, то падкрэслім, што менавіта дзякуючы гэтаму выданню ў Беларусі з'явілася як такая анталогія беларускай маладой паэзіі, іншага шансу з'явіцца ў беларускай літаратуры, магчыма, і не было. Ва ўсякім разе да сённяшняга дня падобная анталогія не была апублікавана ніводным беларускім выдавецтвам.

Адразу адзначым, што анталогіі “Пуп неба” і “Чала я не хіліў прад сілай” не ўпершыню знаёмілі польскага чытача з перакладамі твораў беларускіх паэтаў. У 1978 годзе Ян Гушча ўклаў і выдаў у серыі “Biblioteka Narodowa” першую анталогію беларускай паэзіі⁵ на польскай мове. Выданне складалася выключна з перакладных тэкстаў, твораў канкрэтнага паэта папярэднічала кароткая біяграфічная нататка, таксама напісаная па-польску. У 90-ыя гады ХХ стагоддзя накладам выдавецтва Вроцлаўскага ўніверсітэта былі выдадзены дзве анталогіі беларускай паэзіі⁶, якія прадстаўлялі творы беларускіх паэтаў ХІХ і ХХ стагоддзяў, складаліся выданні выключна з арыгінальных тэкстаў на беларускай мове. Выбар вершаў і біяграфічныя звесткі пра аўтараў складзены прафесарам таго ж універсітэта Тэлесфорам Пазняком. Гэтыя кнігі, хутчэй за ўсё, былі адрасаваныя студэнтам-славістам, маглі служыць ім у якасці своеасаблівага “дадатку” да анталогіі перакладаў, але для шырокіх чытацкіх колаў не ўяўлялі ніякай цікавасці.

Чарговая анталогія выйшла ў Беластоку ў 1998 годзе⁷, знаёмячы польскага чытача з паэтамі пакалення “Тутэйшых” і перакладамі іх твораў, якія паўставалі на працягу пераломнага дзесяцігоддзя паміж 1987 і 1997 гадамі. Выданне падрыхтаваў Ян Максіюк, самастойна пераклаўшы большую частку вершаў, змясціўшы акрамя перакладаў

⁴ K. Bortnowska, *Pepek nieba i Nie chylilem czola przed mocą*, [w:] *Studia interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej*, t. 3, Warszawa 2009, s. 136–137.

⁵ *Antologia poezji białoruskiej*, Wrocław [i in.] 1978.

⁶ *Antologia literatury białoruskiej od XIX do początku XX wieku*, Wrocław 1993; *Antologia poezji białoruskiej XX wieku*, Wrocław 1997.

⁷ *Za niebokresem Europy. Antologia nowej poezji białoruskiej 1987–1997*, Białystok 1998.

кароткія біяграфічныя нататкі пра аўтараў, абмінаючы пры гэтым гады нараджэння паэтак-жанчын, магчыма, гэтак выявілася прыроджаная далікатнасць укладальніка, але выглядае гэта крыху недарэчна. Што варта адзначыць, у зборніку пададзены першакрыніцы перакладаў. Няма ў выданні і арыгінальных беларускіх тэкстаў.

Так выглядае кароткі агляд гісторыі выданняў беларускіх паэтычных анталогій у Польшчы. Далей мы разгледзім паводле якіх прынцыпаў укладальнікі ажыццяўлялі выбар аўтараў і твораў для анталогій, якую інфармацыю змяшчалі ў прадмовах да сваіх выданняў.

Прадмовы пішуцца пераважна самімі ўкладальнікамі, што дае магчымасць апошнім прадставіць прынцыпы адбору, акрэсліць часавыя альбо тэмтычныя крытэрыі, прадставіць іншыя пазіцыі (эстэтычныя, палітычныя), на падставе якіх тых ці іншых аўтараў і іх тэксты трапляюць на старонкі выдання. Часта ў прадмовах змяшчаецца таксама культурна-гістарычны кантэкст, у якім пісаліся сабраныя ў анталогіі творы і які так ці інакш адлюстраўваўся ў іх. Такім чынам, нам будзе цікава прасачыць, як і ці патлумачылі ўкладальнікі свой выбар, якіх крытэрыяў прытрымліваліся яны пры адборы матэрыялу і ці выразна акрэслілі гэтыя крытэрыі. Таксама варта звярнуць увагу на тое, якая яшчэ дадатковая інфармацыя пра аўтараў, іх творы і літаратурны працэс у Беларусі змешчана ў прадмовах.

“Пуп неба”

У прадмове да анталогіі “Пуп неба” ўкладальнік, ён жа аўтар прадмовы і рэдактар тому Андрэй Хадановіч – паэт, перакладчык, кіраўнік беларускага ПЭН-цэнтра – не тлумачыць, на якой падставе ажыццяўляў выбар аўтараў і тых твораў, якія склалі зборнік. Звяртае на гэта ўвагу ў сваёй рэцэнзіі і польская даследчыца К. Бартноўская⁸. Магчыма, ён кіраваўся найперш уласнымі ўпадабаннямі і густам, таму анталогію можна лічыць у значнай ступені “аўтарскай”, што не павінна ніякім чынам зніжаць яе вартасці, тым больш, што падобныя з’явы вядомыя і дастаткова распаўсюджаныя ў свеце. Напрыклад, Захар Прылепін выступіў у якасці ўкладальніка і аўтара прадмовы да анталогіі апавяданняў “Война. WAR”⁹.

⁸ K. Bortnowska, *Pepek nieba i Nie chylilem czola przed mocq...*, s. 147.

⁹ *Война. WAR. Антология лучших рассказов о войне*, автор предисловия и составитель Захар Прилепин, Москва 2008.

Тым не менш з вельмі паэтычнай прадмовы (пісаў жа таксама паэт), якая мае назву “Гандлёўцы паветрам”, можна даведацца, што *беларусы – нацыя паэтаў*, што *беларускаму літаратару, калі ён ня надта ляляльна ставіцца да сённяшняга палітычнага рэжыму, за рэдкім выключэннем амаль няма дзе друкавацца*, што ў сувязі з гэтым *вырасце значэнне жывых выступаў*, што акрамя гэтага беларускія творцы *выкарыстоўваць сталі таксама пэйджэр, а пазней мабільны тэлефон*, і што з дасланных *эсэмэсак* складаюцца потым *традыцыйныя кніжкі*, але кніжкі гэтыя *рэдка трапляюць у нас на паліцы кнігарняў*, часцей паэты раздаюць і прадаюць іх самі на сустрэчах з чытачамі і прэзентацыях – гэта і называе Хадановіч уменнем *гандляваць паветрам*¹⁰. Інфрамацыя пра “эсэмэскі” можа служыць нам невялічкай падказкай – менавіта вершы ў форме электронных паведамленняў трапілі сярод іншых у анталогію, як цікавостка і адзнака свайго часу. Але ці зразумее гэтыя падказкі польскі чытач, хоць прадмова і перакладзена на польскую мову? Сумняюся. Але прынамсі даведаецца пра складаную сітуацыю беларускіх літаратараў у сябе на Радзіме і, магчыма, парадуюцца, што дадзеная анталогія з’явілася цудоўнай, хоць таксама рэдкай магчымасцю для беларускіх паэтаў надрукавацца.

Якія ж аўтары трапілі ў анталогію маладой беларускай паэзіі і з якімі творамі? Усяго ў зборніку дзесяць аўтараў пераважна з пакалення, народжанага ў другой палове 70-ых – пачатку 80-ых гадоў ХХ стагоддзя: Андрэй Адамовіч (нар. 1984), Міхась Баярын (нар. 1978), Джэці (Вера Бурлак) (нар. 1977), Анатоль Івашчанка (нар. 1981), Глеб Лабадзенка (нар. 1986), Марыя Мартысевіч (нар. 1982) Вальжына Морт (нар. 1981), Сяргей Прылуцкі (нар. 1980), Макс Шчур (нар. 1977), Віктар Жыбуль (нар. 1978). Усе пералічаныя аўтары вядомыя ўдзельнікі літаратурных фестываляў, перформансаў, слэмаў, відэапраекту “Чорна-белыя вершы” і іншых формаў існавання жывога слова, пра якое згадваў у прадмове Хадановіч, а таксама пераможцы конкурсаў, лаўрэаты літаратурных прэмій і ўзнагарод. Цікавым з’яўляецца той факт, што ў зборнік трапілі і тыя беларускія аўтары, якія стала жывуць за межамі Беларусі: Вальжына Морт – у ЗША, Макс Шчур – у Чэхіі. Пад адной вокладкай апынуліся не толькі беларускія паэты з розных бакоў свету, але і з розных гарадоў Беларусі: Андрэй Адамовіч жыве ў Віцебску, Сяргей Прылуцкі – на час выдання анталогіі жыў яшчэ ў Брэсце, цяпер – у Кіеве (Украі-

¹⁰ А. Хадановіч, *Гандлёўцы паветрам*, [у:] *Пуп неба*, с. 8–9.

на). Гэтая геаграфічная разнастайнасць пацвярджае факт паглыбленага дэцэнтралізацыі беларускай літаратуры (і паэзіі як яе часткі), які распачаўся ў 90-ыя гады XX стагоддзя з'яўленнем моцных літаратурных групавак у Гародні і Полацку, на пачатку ж XXI стагоддзя беларускія пісьменнікі пачалі актыўна засвойваць нават адлеглыя ад Радзімы кантыненты. Яшчэ адзін цікавы, на нашу думку, геаграфічны аспект – большасць з аўтараў анталогіі нарадзіліся ў Мінску, альбо ў іншых буйных гарадах: Вера Бурлак – у Кіеве, Макс Шчур і Сяргей Прылуцкі – у Брэсце. Гэта ў сваю чаргу сведчыць пра тое, што ў беларускую літаратуру прыйшло пакаленне, выхаванае горадам, урбаністычным атачэннем.

Аўтары, якія трапілі ў анталогію, вылучаюцца сваім выразным стылем, яскравай творчай манерай. Віктар Жыбуль, вядомы ў беларускай літаратуры як прыхільнік складаных формаў, паслядоўнік Рыгора Крушыны ў напісанні паліндромаў, з-пад яго пяра выйшла нават паліндромная паэма “Рогі гор”. Канечне, пераклад паліндромаў – гэта эквілібрыстыка на мяжы магчымага, таму сярод перакладаў на польскую мову мы іх не знойдзем, але затое ў польскіх чытачоў ёсць магчымасць пазнаёміцца з такімі вершамі як “Сандзень” ці “Дзень Перамогі”, якія выдатна ілюструюць парадоксы беларускай рэчаіснасці. Менавіта жыбулеўскі верш “Пуп неба” даў назву ўсёй анталогіі маладой беларускай паэзіі.

Глеб Лабадзенка – выдаў зборнік сваіх пэйджэр-вершаў, некаторыя з іх можна знайсці ў анталогіі. Кароткія паведамленні-вершы фіксуюць мімалётныя падзеі, хуткаплынныя моманты жыцця, зменлівыя настроі і эмоцыі паэта. Пры гэтым адчувальна прысутным робіцца адрасат гэтых вершаў, дзякуючы такой, хоць і кароткай, але выразна эпісталаярнай форме.

Вальжына Морт любіць шакіраваць і правакаваць чытача ўжываннем ненаарматыўнай лексікі. Для беларускай літаратуры, асабліва для паэзіі – гэта ўсё яшчэ вельмі рэдкая з'ява і наватарскі падыход. Для польскай паэзіі – даўно абжытая тэрыторыя, таму наўрад ці будзе нейкім адкрыццём, а вось верш, прысвечаны польскаму паэту Рафалу Ваячаку, можа прыемна здзівіць ці прынамсі засведчыць наяўнасць міжкультурнага дыялогу паміж творцамі суседніх краін.

Джэці вядомая сваёй экспрэсіўнасцю, якая найлепш відочная пры асабістым жывым выкананні паэткай уласных вершаў, у 2008 годзе была запісана яе аўдыёкніга “Phantom of the Literature”. У друку, а тым больш у перакладах вельмі цяжкая для перадачы пазатэкставая нагрукка, якая прысутнічае нават пры самастойным знаёмстве з паэзіяй

Веры Бурлак у свядомасці беларускага чытача, знаёмага з манерай выканання вершаў самой аўтаркай. А той, хто яшчэ не адкрыў для сябе яе артыстычных здольнасцяў, заўсёды мае магчымасць не толькі набыць аўдыёкнігу, але і ўбачыць яе ў відэапраекце “Чорна-белыя вершы”, даступным у інтэрнэце на партале “Літрадыё”¹¹.

Марыя Мартысевіч значыцца ў ліку першых беларускіх блогераў з сваім электронным дзённікам пад назвай “Radio Maryjka”, што сведчыць пра цесную сувязь аўтаркі з польскай культурнай і грамадскай прасторай. Паэтка стварыла таксама паэтычны інтэрнэт-дзённік Барбары Радзівіл¹², запісы-вершы з гэтага дзённіка перакладзеныя на рускую, нямецкую, польскую, украінскую, літоўскую мовы, трапілі яны і ў анталогію “Пуп неба”.

Філасаф Міхась Баярын з *жосткай і несентыментальнай эмоцыяй* у сваёй паэтычнай творчасці, як адзначаў Ігар Бабкоў¹³, выдаў яшчэ ў 1998 годзе зборнік “Шалёны вертаградар”, вершы з якога і трапілі ў анталогію польскіх перакладаў. Наступныя гадоў пятнаццаць пісьменнік займаўся вывучэннем санскрыту і метафізікі мовы.

Шмат хто з аўтараў, сабраных у анталогіі, займаецца навуковымі даследаваннямі літаратуры, не толькі беларускай. Гэта і Віктар Жыбуль з даследаваннямі паэзіі Беларусі 20–30 гадоў ХХ стагоддзя, і Вера Бурлак з вывучэннем дзіцячай паэзіі “сярэбранага веку”. Анатоль Івашчанка – аўтар манаграфіі, прысвечанай творчасці Алеся Разанова¹⁴. Тут варта адзначыць, што геній апошняга, безумоўна, паўплываў на творчасць маладога паэта. У анталогію трапіў сярод іншых верш “Я – слуп, прыбіты да ганебнага чалавека”, за які Івашчанка атрымаў прэмію “Залатая літара” за 2005 год.

Некаторыя з аўтараў, што ўвайшлі ў склад анталогіі, ужо на час яе выдання мелі свае паэтычныя зборнікі, адным з апошніх у 2012 годзе выдаў свой зборнік з правакацыйнай назвай “Дзень паэзіі смерці дзень” Андрэй Адамовіч, за які ў наступным годзе атрымаў прэмію “Дэбют”. Асобныя вершы, што трапілі пазней у зборнік, былі перакладзены для польскай анталогіі.

¹¹ <http://litradiio.by/press/366-chorna-belyya-vershy-novy-vidyeapraekt.html> [10.02.2015].

¹² <http://barbara-r.livejournal.com/> [10.02.2015].

¹³ І. Бабкоў, М. Баярын, *Сармацкая песня напрыканцы зона*: <http://lohvinau.by> [10.02.2015].

¹⁴ А. Івашчанка, *Паэтыка Алеся Разанова: між медытацыяй і рацыяй*, Мінск 2009.

Варта яшчэ зазначыць вельмі актыўны ўдзел пералічаных паэтаў не толькі ў літаратурным працэсе, але і ў грамадска-культурным жыцці Беларусі. Марыя Мартысевіч з’яўляецца намесніцай старшыні беларускага ПЭН-цэнтра, Анатоль Івашчанка – адказны сакратар Саюза беларускіх пісьменнікаў, супрацоўнік рэдакцыі часопіса “Дзеяслоў”. Глеб Лабадзенка – журналіст, аўтар цікавага праекта для дзяцей, прысвечанага беларускай мове, вынікам якога з’явілася ў 2013 годзе кніга ў малюнках “Дзіцячая заМова”. Займаецца папулярызаванай культурнай спадчыны Беларусі, падрыхтаваў да друку першае непадцензурнае выданне “Ладдзі Роспачы”¹⁵ класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча. Акрамя гэтага многія паэты актыўна займаюцца перакладчыцкай дзейнасцю, узабагачаючы айчынную літаратурную прастору набыткамі найлепшых паэтычных твораў сусветнай літаратуры.

Такім чынам, відавочна, што ў анталогію маладой беларускай паэзіі “Пуп неба” ўвайшлі даволі рэпрэзентацыйныя прадстаўнікі свайго пакалення, а вершы, сабраныя ў кнізе, хоць і адсутныя пакуль яшчэ ў падручніках і хрэстаматыях, але выразна запісаліся ў найноўшую гісторыю сучаснай беларускай літаратуры.

“Чала я не хіліў прад сілай”

Другую анталогію, з гістарычным аглядам беларускай паэзіі, укладалі перакладчыкі Адам Паморскі і Лявон Баршчэўскі, апошні падрыхтаваў таксама ўступнае слова да зборніка. Л. Баршчэўскі ва ўступе патлумачыў, што *галоўнымі крытэрыямі выбару паэтычных тэкстаў было іх значэнне або мейсца іх аўтараў у гісторыі беларускай літаратуры, а таксама якасць наяўных польскіх перакладаў таго ці іншага паэта*¹⁶.

Зразумела, што сабраць пад адной вокладкай усіх аўтараў, якія пісалі вершы на працягу шасці стагоддзяў, было немагчыма. У анталогію ўвайшлі тэксты 70 аўтараў і шэраг ананімных вершаў.

Том складаецца з двух раздзелаў: першы прысвечаны даўняй паэзіі, другі – сучаснай. Такі сімвалічны падзел дазволіў укладальнікам пазбегнуць спрэчных момантаў, якія здараюцца пры падзеле аўтараў на эпохі, калі той ці іншы паэт апынаецца на мяжы. З другога боку,

¹⁵ У. Караткевіч, *Ладдзя роспачы*, Мінск 2010.

¹⁶ Л. Баршчэўскі, *Слова замест уступу*, [у:] *Чала я не хіліў прад сілай*, с. 10.

адсутнасць хоць нейкай перыядызацыі, безумоўна, спрасціла ўяўленне пра беларускую паэзію, якая нібыта і не перажывала разам з усёй еўрапейскай літаратурай асобных эпох на шляху сваёй гісторыі. Таксама адсутнасць падзелу ў частцы з творчасцю сучасных беларускіх паэтаў стварае ўражанне аднастайнасці.

Разгледзім больш падрабязна, якія аўтары трапілі ў том і з якімі вершамі, наколькі поўна прадстаўлены ў дадзеных выданнях працэс развіцця паэзіі на беларускіх землях, ці агульнае ўяўленне пра “хрэстаматычнасць” таго ці іншага аўтара ці ягонага твора паўплывала на выбар укладальнікаў. Дзеля гэтага параўнаем ранейшыя па часе выхаду паэтычныя анталогіі з найноўшым выданнем.

Істотным з’яўляецца тое, што анталогія “Чала я не хіліў прад сілай” ахапіла беларускую паэзію так шырока не толькі ў часавых межах, але і геаграфічных, уключаючы творы паэтаў-эмігрантаў. З другога боку, укладальнікі былі вольныя ад тых межаў, якія па сённяшні дзень навязваюцца беларускімі чыноўнікамі ад культуры і адукацыі і маглі вылучыць шэраг забароненых паэтаў, чья творчасць звычайна не падабалася савецкім “літаратуразнаўцам”, не адпавядае яна і сённяшнім уладам у Беларусі. Такім чынам, варта адзначыць, што ў анталогію трапіла і “расстаралая паэзія”, і эміграцыйная, і найлепшая савецкая, і паэзія беларускіх паэтаў з Беласточчыны, і творы забароненых ужо ў нашыя часы сучасных літаратараў.

Акрамя гэтага варта звярнуць увагу на той факт, што ў анталогіі сабраны творы, якія пісаліся на розных мовах, у сувязі з тым, што Беларусь на працягу стагоддзяў належала да розных дзяржаў, а таксама на сваёй тэрыторыі прымала прадстаўнікоў розных нацый, што і спрыяла развіццю шматмоўнай літаратуры. Напрыклад, калі твор быў напісаны па-польску, то побач змяшчаецца яго пераклад на беларускую мову.

Калі параўноўваць анталогіі з 1978-га і з 2009 гадоў, то варта адзначыць наступнае: у навейшую анталогію не трапілі багата прадстаўленыя ў папярэднія народныя песні і ананімныя творы XIX ст., а таксама пэўная колькасць беларускіх савецкіх паэтаў, такіх як Паўлюк Трус, Пятро Глебка ці Змітрок Астапенка. Але менавіта з анталогіі Яна Гушчы былі выбраны лепшыя, на думку ўкладальнікаў, пераклады і ўнесены ў анталогію “Чала я не хіліў прад сілай” такіх аўтараў як Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч і інш. Ранейшая анталогія завяршалася паэзіяй Максіма Танка, у апошняю ж акрамя паэтаў маладзейшага пакалення былі дададзены такія імёны як Тодар Кляшторны, Наталля Арсеннева, Ларыса Геніюш.

У шэрагу прадстаўнікоў беларускай паэзіі апынуліся Тамаш Зан, Адам Міцкевіч, Уладыслаў Сыракомля, што яшчэ нярэдка дзівіць польскага чытача, але найноўшыя працы даследчыкаў агульнай літаратурнай спадчыны з Польшчы, Літвы, Беларусі і Украіны паволі завяршаюць спрэчкі, спыняюць спробы падзяліць канкрэтных творцаў, прызнаючы прыналежнасць некаторых літаратараў да культуры розных краін, якія з’яўляюцца спадкаеміцамі культурных набыткаў II Рэчы Паспалітай і Вялікага Княства Літоўскага. Тым больш, што такія пісьменнікі як Ян Чачот ці Уладыслаў Сыракомля маюць у сваёй творчасці тэксты на розных мовах і паводле моўнага прынцыпа іх прыналежнасць да адной канкрэтнай нацыянальнай традыцыі вызначыць сёння проста не ўяўляецца магчымым, і, напэўна, непатрэбным. Калі ж гаворка ідзе пра адлюстраванне даўняй традыцыі шматмоўнасці ў Беларусі, то слухнай падаецца заўвага К. Бартноўскай пра тое, што ў анталогіі адсутнічаюць рускамоўныя аўтары і іх творы¹⁷.

Сярод аўтараў, якіх зусім не было ў папярэдняй анталогіі, найбольш значныя прадстаўнікі т.зв. “філалагічнага пакалення”: Уладзімір Караткевіч, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Міхась Стральцоў, Алесь Наўроцкі. З пакалення “сямідзсятнікаў” у анталогіі можна знайсці некалькі вершаў Уладзіміра Някляева, значную колькасць “версэтаў” і “пункціраў” Алеся Разанава.

Шкада, што з усяго пакалення “Тутэйшых”, якое складаецца з вельмі адметных і цікавых творцаў, у анталогію ўключана трохі вершаў Уладзіміра Арлова і некалькі вершаў Анатоля Сыса, а з усяго пакалення “Бум-бам-літ” укладальнікі выбралі аднаго Андрэя Хадаловіча і пару ягоных вершаў. Адсутнасць самай маладой генерацыі паэтаў Баршчэўскі патлумачыў у прадмове тым, што ў 2007 г. ужо выйшаў томік “Пуп неба”¹⁸. А вось пра пакаленне, якое заявіла пра сябе ў літаратуры ў 90-ыя гады ХХ стагоддзя, у прадмове не сказана нічога. У такой сітуацыі амаль два пакаленні, за выключэннем некалькіх прадстаўнікоў, выпала з гісторыі беларускай паэзіі, не трапіўшы ні ў анталогію “Чала я не хіліў прад сілай”, ні ў зборнік “Пуп неба”. Нельга не пагадзіцца з заўвагай К. Бартноўскай, што з такімі прабеламі вобраз беларускай паэзіі выглядае няпоўным, а нават непраўдзівым¹⁹.

¹⁷ K. Bortnowska, recenzja na *Pepek nieba i Nie chyliłem czola przed mocą...*, s. 140.

¹⁸ Л. Баршчэўскі, *Слова замест уступу*, [у:] *Чала я не хіліў прад сілай*, с. 9.

¹⁹ K. Bortnowska, recenzja na *Pepek nieba i Nie chyliłem czola przed mocą...*, s. 138–139.

Яшчэ адным прыкрым момантам з'яўляецца пэўная колькасць памылак, дапушчаных у анталогіі “Чала я не хіліў прад сілай”. Ужо на самым пачатку кідаецца ў вочы неадпаведнасць паміж польскім загаловакам на цвёрдай вокладцы і іншым яго варыянтам на першых старонках тома. У першым выпадку маем: “Nie chyliłem czoła przed mocą”, у другім: “Nie chyliłem karku przed mocą”. Радок з верша Вацлава Ластоўскага, змешчанага ў томе, які даў назву анталогіі ў перакладзе Адама Паморскага выглядае так: *Nie chyliłem karku przed mocą*²⁰. На нашу думку, ні сэнс, ні рытмічны малюнак верша ў перакладзе не страціў бы сваёй вартасці, а, можа, наадварот выглядаў бы больш паэтычна, каб перакладчык выкарыстаў слова “czoło”, якое да таго ж больш сучаснае з беларускім арыгіналам. Больш дакладна спыняецца на памылках друку, арфаграфічных, стылістычных і інш. К. Бартноўская ў сваёй рэцэнзіі, да цытавання якой мы не раз звярталіся.

Важна таксама падкрэсліць, які значны аб'ём працы быў праведзены і ўкладальнікамі, і перакладчыкамі, якія былі заангажаваныя ў выданне анталогій. Адзначым яшчэ, што, безумоўна, выданне дзвюх тамоў польскіх перакладаў беларускай паэзіі з'яўляецца важным крокам у развіцці міжлітаратурных польска-беларускіх кантактаў, папулярызуе беларускую літаратуру, паэзію ў прыватнасці, за межамі Беларусі, таму хацелася б, каб падобныя значныя падзеі не азмрочваліся ценом дробных недапрацовак рэдактараў і выдаўцоў.

ЛІТАРАТУРА

Баршчэўскі Л., *Слова замест уступу*, [у:] *Чала я не хіліў прад сілай. Анталогія беларускай паэзіі XV–XX стагодзьдзяў*, wybór A. Pomorski i L. Barszczeuski, Wrocław 2007.

Война. WAR. Антологія лепшых расказаў о войне. Автор предисловия и составитель Захар Прилепин, Москва 2008.

Івашчанка А., *Паэтыка Алеся Разанава: між медытацыяй і рацыяй*, Мінск 2009.

Караткевіч У., *Ладдзя распачы*, Мінск 2010.

Хадановіч А., *Гандлёўцы наветрам*, [у:] *Пуп неба. Анталогія маладой беларускай паэзіі*, wybór A. Chadanowicz, Wrocław 2006.

Antologia literatury białoruskiej od XIX do początku XX wieku, Wrocław 1993.

²⁰ *Nie chyliłem czoła przed mocą...*, s. 301.

- Antologia poezji białoruskiej XX wieku*, wybór T. Poźniak, Wrocław 1997.
- Antologia poezji białoruskiej*, wybór J. Huszcza, Wrocław [i in.] 1978.
- Bortnowska K., recenzja na *Pepek nieba* i *Nie chyliłem czoła przed mocą*, [w:] *Studia interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej*, t. 3, Warszawa 2009.
- Nie chyliłem czoła przed mocą. Antologia poezji białoruskiej od XV do XX wieku*, [y:] *Чала я не хіліў прад сілай. Анталёгія беларускай паэзіі XV–XX стагодзьдзяў*, wybór A. Pomorski i L. Barszczeuski, Wrocław 2007.
- Pepek nieba. Antologia młodej poezji białoruskiej*, [y:] *Пуп неба. Анталёгія маладой беларускай паэзіі*, wybór A. Chadanowicz, Wrocław 2006.
- Polish Literature from the Middle Ages to the End of the Eighteenth Century. A Bilingual Anthology Literatura polska od średniowiecza do końca XVIII wieku. Antologia w języku polskim i angielskim*, selected and translated by Michael J. Mikoś, Warszawa 1999.
- Za niebokresem Europy. Antologia nowej poezji białoruskiej 1987–1997*, wybór i posłowie J. Maksymiuk, Białystok 1998.
- <http://litradio.by/press/366-chorna-belyya-vershy-novy-vidyeapraekt.html>
[10.02.2015].
- <http://barbara-r.livejournal.com/> [10.02.2015].
- I. Бабкоў, М. Баярын, *Сармацкая песня напрыканцы эона*: <http://lohvinau.by>
[10.02.2015].

STRESZCZENIE

DWA JĘZYKI – DWIE POEZJE:

ANTOLOGIE POEZJI BIAŁORUSKIEJ W POLSKICH TŁUMACZENIACH

Niniejszy artykuł poświęcony jest poezji białoruskiej wydanej w tłumaczeniach na język polski na początku XXI w. Szczególna uwagę skierowano na antologię młodej poezji białoruskiej *Pepek nieba* oraz na antologię poezji białoruskiej od XV do XX wieku *Nie chyliłem czoła przed mocą*. Autorka odwołuje się do podobnych publikacji, które ukazywały się w Polsce w latach ubiegłych, porównuje z nowszymi tomami tłumaczeń, śledzi zmiany w składzie autorów reprezentujących poezję białoruską, zwraca uwagę na pojawienie się nowych przekładów nie tylko tekstów młodych poetów, lecz także kolejnych polskich adaptacji utworów autorstwa klasyków literatury białoruskiej. Odnotowuje też pewne luki w ogólnej panoramie poezji białoruskiej XX w., przedstawionej na łamach antologii *Nie chyliłem czoła przed mocą*, wskazuje drobne uchybienia i niedociągnięcia w omawianych wydaniach.

Słowa kluczowe: poezja białoruska, przekład, współczesna literatura białoruska w Polsce.

SUMMARY

TWO LANGUAGES – TWO POETRIES:
ANTHOLOGIES OF BELARUSIAN POETRY IN POLISH TRANSLATIONS

This article is dedicated to the Belarusian poetry published in translations into Polish at the beginning of the 21st century. Special attention is paid to the anthology of the young Belarusian poetry “The navel of the heaven”, and to the anthology of the 15th–20th century Belarusian poetry “I didn’t tilt of my head under the power”. The author refers to similar publications, which have appeared in Poland in recent years, and compares them to the latest volumes of translations. She tracks changes in the list of authors representing Belarusian poetry, and draws attention to the emergence of new translations, not only the texts of young poets, but also the subsequent Polish adaptations of the works by classics of Belarusian literature. The author also mentions some gaps in the overall panorama of the twentieth century Belarusian poetry, which was presented on the pages of the anthology “I didn’t tilt of my head under the power”. Minor weaknesses and deficiencies in these publications have been discussed.

Key words: Belarusian poetry, translation, modern Belarusian literature in Poland.